

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER: AMACI, GELİŐİMİ, ETKİNLİĞİ, ULUSLARARASI GÜVENLİĞE KATKISI VE GELECEĞİ

Bilal ALTINER¹

ÖZET

Birinci Dünya savaşının bitimiyle barışı getireceği umuduyla kurulmuş olan Milletler Cemiyeti beklenen neticeleri veremeyince II. Dünya Savaşı patlak vermiŐ ve çok yıkıcı sonuçlar doğurmuŐtur. İki dönem arasında kurdukları uluslararası düzenin bozulmasını istemeyen Fransa ve İngiltere, kendilerine demokratik olma özelliğini uygun görmüŐler ve diğer revizyonist devletleri ise barışı bozma giriŐimlerinde bulunmakla suçlamıŐlardır. Sonunda ise büyük savaş patlak vermiŐ, herkese çok büyük acılar yaŐatmıŐtır. Hatta o günkü dünyanın tamamına yakınında savaş ve açlık korkusu hakim olmuştur. Bu Şartlar altında büyük devletler barışı korumak için Birleşmiş Milletleri kurmuŐlar, ancak kendilerine tanıdıkları veto yetkisiyle beraber diğer devletlerden tepki görmüşlerdir. Bu Şartlar altında kabul ettirilip kurulan Birleşmiş Milletler, sonrasında iki kutuplu dünyanın hegemonyan güçleri tarafından kendi emelleri doğrutusunda kullanılmıŐ, adeta diğer devletlere bir söz hakkı tanınmamıŐtır. Dünya üzerinde çıkan birçok barışı ihlal durumlarına etkili müdahalede bulunamamıŐ, yine bu güçlerin etki alanından çıkamamıŐtır. Bu Őartlarda kuruluş amacına yönelik olarak hedeflerinin çok gerisinde kalmıŐ ve etkinliği azalmıŐtır. Bu durumda Birleşmiş Milletlerin yapısına yönelik deĐiŐiklik teklifleri de arkasından sökün etmiştir. Ancak bugün egemen güçlerin deĐiŐiklik niyetlerinin olmamasını açık etmeleri diğer devletleri bir kere daha düşünmeye sevk etmektedir. Bu kurumun geleceği Şu ana kadar ortaya çıkmıŐ olması gereken yapısal reformlara bağlı iken buna ayak diredildiği gözlenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Birleşmiş Milletler, Uluslararası Güvenlik, Barış, Demokrasi.

After the First World War, the League of Nations was set up to bring the peace to the world but it did not give the expected results and the second world war burst out, which ended with many devastating results. France and England which did not want to change the status quo they established after the First World War saw themselves as democratic countries and charged revisionist states with violating peace. In the end, the Second World War burst out and everybody had many agonizing experiences. Even other than the countries at war, the whole world had the fear of famine and war. Under these conditions, some countries led to establishing the United Nations in order to keep peace. But the other nations showed reaction to these winner countries because they gave themselves the right to veto. Later during the cold war, these extra rights were used-even misused- by these countries in order to reach their aims. Although there were many situations that threatened the peace, these powers were not effective enough to intervene. Moreover, this institution did not go beyond what these powers determined for it. As a result, it fell far behind the first aims which were determined for it at the beginning. Then, many other countries offered to change its structure. But the prevailing states just ignored these offers. But it gave the result of questioning its very nature by the other member countries. The future of this institution strictly depends on the reforms that should have been done up to now but there seems no hope for it.

Key Words: United Nations, International Security, Peace, Democracy.

GİRİŐ

Coğrafi KeŐiflerle globalleŐme eğilimi artan dünyada insanoğlu özellikle on dokuzuncu ve yirminci yüzyıllar itibariyle devletlerarası münasebetlerde en çok önem verdikleri konu, ülkelerinin menfaatlerini korumak olmuştur. Tabii ki korunması gereken menfaatleri farklı bir dille ifade etmek de meŐruiyetin vazgeçilmez bir kaydı idi. Bunu da sağlamak için bazen küresel ekonomik fayda bazen herkesi bu ekonomik gelişmeye entegre etme bazen de uluslararası antlaşmalarla oluŐturdukları "status quo" halini korumak için hukuken tespit edilmiş durumun korunması gerektiğini öne çıkarmıŐlardır.

Birinci Dünya Savaşı sonuna gelindiğinde savaŐın galibi olan Fransa ve İngiltere gibi ülkeler oluŐturmak istedikleri statüko (Status quo) ile bu menfaatlerini daim kıllıp durumu da hukuki temelleri olan antlaşmalar zeminine oturtmak istemişlerdir. Ancak o gün Amerikan başkanı olan Wilson ise kurulmasını istediği Cemiyet-i Akvam ile uluslararası barışı devamlı kıllmak için uğraŐmaktaydı. Bu bağlamda 18 Ocak 1919'da toplanan Paris Barış Konferansı bu amaca hizmet etmesi idealini taŐıymaktaydı. Burada Şunu da belirtmek gerekir ki bu ideali taŐıyan sadece Wilson iken İngiltere ve Fransa, Almanya'ya belini bir daha doğrutup kendi hegemonik güçlerine bir daha baŐkaldıramayacak duruma getirmek istemekteydiler. Şubat 1919'da Milletler Cemiyeti kurulur kurulmaz Amerika'ya dönen Wilson'un ardından İngiltere ve Fransa genel ilkelerine karar verdikleri antlaŐmaların

¹ Turgut Özal Üniversitesi, SBE Doktora ÖĞrencisi, baltiner2012@gmail.com

detaylarını görüşmeleri komisyonlara havale ederek Almanya ile Versailles antlaşmasının yolunu açıyordu. 28 Haziran 1919 tarihinde imzalanan antlaşmanın ilk bölümü Milletler Cemiyetinin kuruluşu ile ilgilidir. Nitekim o günkü Türk Devleti ile yapılan Sevres Antlaşmasının da ilk bölümü aynı şekildedir. Yenilen diğeri devletlerle de aynı şekilde antlaşmalar yapılmış, bu devletlere çok ağır barış şartları dikte ettirilmiştir. Bununla beraber oluşturulmak istenen yeni düzen de Milletler Cemiyetinin kabul ettirilmesiyle perçinlenmek istenmiş, böylece barışın geleceği umulmuştur.²

Bu antlaşmalardan sonra galip devletler mevcut statükonun korunmasını hem hukuk yoluyla temin etme yoluna gitmiş hem de rakip devletleri bir daha mevcut dengeleri değiştiremeyecekleri bir konuma getirmek istemişlerdir.³

Ancak durum sadece mağlup devletlerin bertaraf edilmesiyle kalmamış, sonrasında İtalya da istediğini alamamış, menfaatleri çatışmıştır.⁴ Öyle ki sonrasında Kurtuluş savaşı sırasında Türkiye'ye silah bile satacaktır.⁵

Antlaşmalar imzalanıp Fransa'nın ve özellikle de İngiltere'nin istediklerini almalarından sonra II. Dünya Savaşına kadar durumdan memnun olan ülkeler statükoculuğu benimsemişler ve mevcut durumun barış hali olduğunu iddia edip kendi durumlarını meşrulaştırmışlardır. Oysaki diğeri tarafta revizyonist politikalar güden Almanya ve İtalya ise dünya egemenliği kavgasında kendilerine yer istemeye başlamışlardır.⁶

Görüldüğü üzere her ne kadar demokratik ve barışçıl devletler olarak kendilerini gösterseler de, İngiltere ve Fransa, kurdukları statüko ve diğeri Avrupalı devletleri kah kstrerek kah ağır şartlar altında ezerek mevcut durumu korumak istemeleri gelecek felaketlerin de habercisi olmuştur. Sadece Milletler Cemiyetini kurdukları düzene katkı sağlayan bir kurum olarak görmüşlerdir denilebilir.

Aslında Birleşmiş Milletlerin(BM) öncüsü olan Milletler Cemiyetinin hikayesi BM'nin hikayesine benzerlik arz etmektedir. Birisi I. Dünya Savaşından sonra barışı ve mevcut durumu korumak için kurulduğu gibi ikincisinde ise başka aktörlerin katılımıyla aynı durum ortaya çıkmıştır.

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER

II. Dünya Savaşı bu şartlar altında revizyonist politikalar güden ve mevcut durumdan memnun olmayan ve önceki dönemden kalan antlaşmalarla çok büyük yüklerin altına giren Almanya'nın Polonya'ya saldırmasıyla başladı. Çok büyük yıkımların meydana geldiği bu savaşta Milletler Cemiyetinden de alınan derslerle beraber yine barışı sağlayacak bir durumun ortaya çıkarılması gerekliliği tartışılmaya başlanmıştı. Bu şartlar altında BM'nin kuruluşuna giden yolda önemli bir kilometre taşı Atlantik Bildirisidir.

Atlantik Bildirisi

II. Dünya Savaşı devam ederken İngiltere başbakanı Churchill ile o tarihte henüz savaşa girmemiş olan Amerika Birleşik Devletleri'nin(ABD) başkanı Roosevelt arasında beş gün süren müzakereler sonucunda 14 Ağustos 1941'de yayınladıkları ortak bildirinın adıdır. Böylece tarafsızlığını terk eden ABD'nin ön ayak olduğu bu bildiri sekiz maddeden müteşekkildir.

- 1) Savaştan sonra toprak kazanılmayacak,
- 2) İlgili halkın onayı alınmadan toprak değişikliği yapılmayacak,
- 3) Uluslar kendi geleceklerini kendileri belirleyecek,
- 4) Uluslararası işbirliği daha da geliştirilecek,
- 5) Temel hammaddelerden eşit biçimde yararlanılacak,
- 6) İnsanlar korku ve açlıktan kurtarılacak,
- 7) Açık denizlerde ticaret serbest olacak,

²Armaođlu, Fahir, 2007, 20. Yüzyıl siyasi Tarihi, Alkım Yayınevi, İstanbul, s. 237-244

³Armaođlu, 2007, s. 238

⁴Akyol, Taha, 2008, Ama Hangi Atatürk, Doğan Egmont Yayıncılık ve Yapımcılık, İstanbul, s. 38

⁵Akyol, 2008, s. 235

⁶Oran, Baskın, 2012, Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar, İletişim Yayınları, İstanbul, s. 46

8) Mihver devletler silahtan arındırılacak ve savaş sonrası topyekun silahsızlanmaya gidilecek.⁷

Görüldüğü üzere, yine milletler Cemiyetinde olduğu gibi mevcut durum korunmaya çalışılmış, ancak ondan farklı olarak bu savaşa götüren sebeplerin başında olan statükocu devletlerin bütün dünyadaki hammaddelere hükmetme durumunu düzeltmeye çalışmıştır. Böylece herkesin eşit şekilde yararlanması hükme bağlanmıştır.

İdealist bakışla çok yerinde olan ve gelecekteki barışa hizmet edebileceği görülen bu bildiri daha sonra BM'nin kuruluşuna da öncülük edecektir.

ABD'nin savaşa girmesi üzerine savaştaki durumu görüşmek üzere, Churchill 22 Aralık 1941'de Washington'a gitti. Bu sırada Almanya'ya karşı savaş açan 26 devletin imzasıyla 1 Ocak 1942 tarihinde Birleşmiş Milletler Demeci yayınlandı. Bu devletler Atlantik Bildirisindeki ilkeleri aynen kabul etmişler ve zafer elde edilinceye kadar işbirliğine girecekleri noktasında anlaşmışlardır. Böylece savaş sonrası kurulacak olan teşkilatın da adımları atılmaktaydı.⁸

1943 yılına gelindiğinde ise İngiltere, ABD, Çin Cumhuriyeti ve SSCB; Moskova'da toplanarak bir bildiri daha yayınladılar. Bu bildiri de ise uluslararası bir oluşumun zorunluluğu vurgulanmıştır. Bu oluşum barışsever egemen ülkelerin eşitliğine dayanacak ve uluslararası barışın temini ve korunması için bütün ülkelere açık olacaktı.⁹

Aslında bu bildiri de görüldüğü üzere egemen ülkelerin eşitliği vurgulanmakta, Milletler Cemiyeti örneğinde olduğu gibi statüko korunmaya çalışılmaktadır. Uluslararası barışın altı yine ısrarla çizilmiş, ancak bunu korumanın yolu yine mevcut dengeleri sürdürmekten geçtiği de ima edilmiştir denilebilir. Şunu da belirtmek gerekir ki diplomatik bir dil kullanarak barışın devamlılığını düzenin devamında gördüğünü ima etmiş olmakta ve problemlerin de devamına zemin hazırlamaktadırlar şeklinde bu durum yorumlanabilir.

Aralık 1943 tarihine gelindiğinde ise Tahran konferansı toplanmış, neticesinde insanlara uygulanan zorbalık, baskı ve esaretlerin üstesinden gelmek için demokratik ülkelerin işbirliği içinde olacağı vurgulanmıştır. 1944 yılında ise BM'nin ileride bir parçası olacak olan Uluslararası Çalışma Örgütü toplanmış, burada yayınlanan bildiri de örgütlenme ve ifade hürriyetinin önemi vurgulanmış, yoksullukla mücadele, insanların maddi manevi gelişimine katkı ve insanların çalışacakları bir iş sahaları açılıp istihdam edilmelerinin gereğinin altı çizilmiştir.¹⁰

Daha sonra ABD'nin başkenti Washington'da büyük bir malikane olan Dumbarton Oaks'ta bir araya gelen Çin, İngiltere, ABD ve SSCB temsilcileri görüşmeleri 4 Ekim 1944 tarihinde tamamlayarak diğer taraf ülkelere bir öneri sunmuşlardır. Bu öneride kurulacak olan organizasyonun dört temel biriminden bahsedilmiştir. Buna göre bütün üyelerin toplanacağı bir Genel Kurul, beş tanesi daimi olacak ve diğer altısı her iki yılda bir seçilecek olan üyelerden oluşacak olan güvenlik Konseyi, Uluslararası Adalet divanı ve Sekreterlik birimlerinin oluşturulması öneride yer almıştır. Bütün bunlardan amaçlanan ise uluslararası güvenliği sağlamak, olası savaşları engellemek ve silahsızlanma için işbirliğine girmek şeklinde tanımlanabilir. Bu planın önemli bir yönü ise Güvenlik Konseyi'nin istediğinde üye devletlerin asker yollayarak oluşturulacak silahlı güçlerle barışın sağlanmasına çalışılacaktı. O güne kadar barışın sağlanması konusunda birçok antlaşmaya atıflar yapılmış ve diplomatik çabalara girilmişti. Ancak bu amaca hizmet edecek bir silahlı kuvvetler oluşturulması ilk defa önerilmişti.

Bundan sonra önemli bir problem olarak kalan Güvenlik Konseyindeki oylama prosedürünü ise Yalta'da toplanan Roosevelt, Churchill ve Stalin karara bağlamışlar ve 11 Şubat 1945 tarihinde bir bildiriyle duyurmuşlardır. Bu bildiriye göre San Francisco konferansı işaret edilmiş, orada Birleşmiş Milletler Şartının onaylanacağı bildirilmiştir.¹¹

⁷ Oran, 2012, s. 413

⁸ Armaoğlu, 2007, s. 575-576

⁹ Hasgüler, Mehmet, Uludağ, Mehmet B., 2012, Devletlerarası ve Hükümetler Dışı Uluslararası Örgütler, Alfa Yayınları, 5. Baskı, İstanbul, s. 92.

¹⁰ Hasgüler ve Uludağ, 2012, s. 93

¹¹ http://www.un.org/en/aboutun/history/dumbarton_yalta.shtml

25 Nisan 1945 tarihinde başlayan San Francisco görüşmeleri aslında sonradan çıkması muhtemel birçok problemin de habercisiydi. Elli ülkenin katıldığı bu konferansta hazırlanacak olan Őart'ın üçte iki çoğunluğun kabul gerekliliği vardı. Bu Őart'ın öncesinde 44 ülkenin hukukçuları bir araya gelerek bir taslak hazırlamıştı. Bu hazırlanan taslak üzerinde devam eden tartışmalar öyle bir noktaya geldi ki bir ara toplantının iptal edileceği fikri oluşmaya başladı. En çok tartışılan konuların başında da bölgesel organizasyonların durumu gelmekteydi. Diğer önemli bir tartışma ise vetolar konusunda geldi. Veto hakkı konulan beş devletin gelecekteki tutumlarına karşı tedirgin olan diğer devletler konferansı bitirme noktasına bile geldiler. Ancak diplomatik ataklarla bunları geri kazanan büyük devletler, durumu herkese kabul ettirmeyi de başarmış olmaktadır. Bu beş devlet, kendilerinin kabul ettirenken özellikle geleceğin dünyasında barışı korumayı kendi sorumluluklarına aldıklarını ifade etmekteydiler. Ayrıca o günün ağır Őartlarındaki korku havasını da çok iyi kullandıkları anlaşılmaktadır. Çünkü o sıralar bütün devletlerin en çok korktuğu durum savaş, açlık ve halklardaki tedirginliğin devam edecek olmasıydı.

25 Haziran 1945 tarihli son oturumda en son taslağın uzun süren müzakerelerden sonra kabul edilmesi noktasına gelindiğinde olayı bir manifestoya dnştrrcesine el kaldırma yöntemiyle değil de herkesin ayağa kalkarak oy vermesi istenmiş ve oybirliğiyle kabul edilmiştir.¹²

Çizilen tabloya bakıldığında Birleşmiş Milletler Őartı'nın veto hakkına sahip devletler tarafından zorla imzalatıldığı ve mevcut konjonktürün gerekleri ölçüsünde ve birçok katılımcının da memnuniyetsizliği ile imzalandığı gibi bir hissiyat uyandırmaktadır.

Birleşmiş Milletler Őartı

Bu Őart, 19 bölüm ve 111 maddeden müteşekkil olup, ilk bölüm amaçlar ve prensiplere ayrılmıştır. Amaç olarak ise dünya barışının sağlanması, bunun için gerekli önlemlerin alınması, barışa yönelik tehditlerin engellenmesi, saldırı ve barış halini ihlal durumlarının bastırılması, bunu yaparken de uluslararası hukuka uygunluğun gözetilmesi zikredilmiştir. Ayrıca eşit haklar ve ulusların kendi kendini yönetmesi ilkesi doğrultusunda dostça ilişkileri sağlamak ve barışın devamı için gerekli tedbirleri almak ve bunu başarmak içinde uluslararası işbirliğinin yolunu açmak BM'nin amaçları arasında sayılmıştır.

İkinci bölümde nasıl ye olunacağı konusu ele alınmaktadır. Bunun da yolunu önce Güvenlik Konseyinin tavsiyesi ile Genel Kurulun oyuyla olacağı Şeklinde ifade etmektedir. Aynı Şekilde barışı tehdit eden ülkenin BM'den çıkarılması konusu da yöntemle olacaktır.

nc bölümde ise BM'nin ana organlarının neler olduğu yazılıdır. Bunlar, Güvenlik Konseyi (GK), Birleşmiş milletler Genel Kurulu(BMGK), Ekonomik ve Sosyal Konsey(ESK), Mütevelli Konseyi(MK), Uluslararası Adalet Divanı(UAD) ve Sekreterliktir.

Dördüncü bölümde BM Genel Kurulunun görev ve yetkilerine değinilmektedir. Bu bölümde Genel Kurulun barış durumunu tehdit edebilecek konuları tartışıp grşebileceğini ve Güvenlik Konseyinin de dikkatini bu konuya çekebileceğini ele almaktadır. Burada karara bağlanan önemli bir konu ise Güvenlik Konseyinin ele aldığı ve müzakere ettiği bir konu hakkında Güvenlik Konseyinden böyle bir talep gelmedikçe Genel Kurulun fikir beyan etme yetkisinin olmadığıdır.

Beşinci bölümde Güvenlik Konseyinin görev ve sorumluluklarından bahsedilmektedir. Bu bölümde on beş toplam üyesinin olduğu ve ilk beşi olan Çin Halk Cumhuriyeti, Fransa, SSCB, Birleşik Krallık ve ABD'nin daimi üyeler olduğu diğerlerinin ise iki yıllığına seçileceği belirtilmiştir.

Sonraki üç bölümde anlaşmazlıkların barışçı yollardan çözülmesi ve barışı tehdit eden unsurlara karşı alınacak tedbirlerden bahsedilmektedir.

Dokuzuncu bölümde ekonomik ve sosyal işbirliği konusu işlenmektedir.

Onuncu bölümde Ekonomik ve Sosyal Konseyin görev ve sorumluluklarından bahsedilmiştir.

On birinci bölümde kendi kendini yönetemeyen bölgelerle ilgili deklarasyona yer verilmektedir.

¹²http://www.un.org/en/aboutun/history/sanfrancisco_conference.shtml

Gelecek iki bölümde uluslararası mütevelli sistemini tanıtır BM bünyesinde kurulan Mütevelli Konseyinin görev ve sorumlulukları anlatılmaktadır.

On dördüncü bölümde Uluslararası Adalet Divanının görev ve sorumlulukları anlatılırken, BM'ye üye olmayanların da UAD'a üye olabileceklerinin altı çizilmiştir.

On beşinci bölümde Sekreterliğin görev ve sorumlulukları ele alınmıştır. On altıncı bölümde çeşitli hükümler ile ilgili maddeler bulunmaktadır. On yedinci bölümde geçici güvenlik önlemleri, on sekizinci bölümde de değişiklikler, on dokuzuncu bölümde ise onay ve imzalama ile ilgili hükümler karara bağlanmıştır.¹³

BİRLEŞMİŞ MİLLETLERİN ANA ORGANLARI

Genel Kurul

Mevcut durum itibarıyla 193 üye ülkenin birer temsilci göndermesiyle oluşan Genel Kurul, bütçe, güvenlik, barış ve yeni üyelerin kabulü gibi durumlarda üçte iki çoğunlukla karar alabilmekte, diğer konularda ise basit çoğunluk yeterli olabilmektedir.

Kurulun görevi ise uluslararası barışın sağlanması ve devamı, barışa tehdit oluşturacak durumların bertaraf edilmesi, bunlar için uluslararası işbirliği konularında kararlar almaktır. Güvenlik Konseyinin görüşmediği konular Genel Kurulun gündemine gelebilmektedir.

Güvenlik Konseyi

Beşi daimi olmak üzere on beş üyeden oluşur. Bir konuda dokuz oy yeterli olmakla birlikte daimi üyelerden biri veto ederse karar çıkmamaktadır. Görev ve sorumlulukları şöyle sıralanabilir:

- a) Uluslararası barış ve güvenliğin devamı için çalışmak,
- b) Barışı tehdit eden anlaşmazlıkları soruşturmak,
- c) Silahlanma ve bunu düzenleyen kuruluşlar konusunda planlama yapmak,
- d) Saldırganlıkları engellemek adına yaptırımda bulunmak,
- e) Barışın tehdit edilmesi durumunda askeri tedbirler almak,
- f) Genel Kurula alınacak yeni üyeleri tavsiye etmek,
- g) Genel Sekreterin seçilmesi için Genel Kurula tavsiyede bulunmak
- h) Uluslararası Adalet Divanına hakim seçimini sağlamak.

Mütevelli Konseyi

Kendi kendini yönetemeyen bölgelerin yönetilmesi için kurulmuş bir birim olmakla birlikte Kasım 1994 tarihi itibarıyla faaliyetleri durdurulmuştur.

Ekonomik ve Sosyal Konsey

Eğitim, sağlık, ekonomi, kültür ve sosyal alanlarda araştırmalar yapıp üye ülkelere tavsiyelerde bulunur. Elli dört üyeden oluşur ve bu üyeler üç yıllığına seçilir.

Uluslararası Adalet Divanı

Diğer bütün ana organlar ABD'nin New York şehrinde olmasına rağmen, UAD Hollanda'nın Lahey kentinde bulunmaktadır. On beş yargıçtan oluşur. Uluslararası hukuk, antlaşmalar ve teamüller kullanılarak yargılama yapılmaktadır. Ayrıca BM'deki diğer organların hukuki konulardaki sorularına cevap verir ve tavsiyelerde bulunur.

Sekreterlik

Değişik coğrafyalarda kurulan istasyonlar aracılığıyla diğer organların politikalarını ve planlamalarını yürütme konusunda hizmet sunar. Beş yıllığına seçilir.

BİRLEŞMİŞ MİLLETLERİN ETKİNLİĞİ VE ULUSLARARASI GÜVENLİĞE KATKISI

BM bünyesinde asıl etkin organ olan Güvenlik Konseyinin yapısına bakıldığında soğuk savaş müddetince birbirine karşı kutuplaşmış olan ABD ve SSCB ve bunların her biriyle ideolojik olarak

¹³<http://www.un.org/en/documents/charter/index.shtml>

birçok paydası olan ve bunlara çoğu zaman taraftar olan İngiltere ve Çin de bulunmaktadır. Diğer ülke ise Fransa olup İngiltere ile beraber dünyanın birçok ülkesini sömürgeleştirmişler ve oralarda ticari faaliyetlerde bulunmuşlardır. Dolayısıyla birçok bölgeyle bir şekilde bağlar oluşturmuşlardır. Bu şartlar altında birinin çıkarı çatışmalar olan bir ülkede sekteye uğrasa Güvenlik Konseyinde müzakereleri kesintiye uğratabilecek bir pozisyonu bulunmakta ve yer yer de bu güçlerini kullanabilmektedirler. Oybirliğinin sistemi tıkadığı daha önceki birçok denemede görülmüş¹⁴, bunun üzerine 1958 tarihinde etkinliğe başlayan Avrupa Topluluğu'nda böyle bir uygulamaya yanaşılmamıştır.¹⁵Bu durumların daha önce birçok defalar tecrübe edilmesine rağmen II. Dünya Savaşının ağır şartlarında birçok ülkenin de kaygı ve çekinceleri altında böyle bir uygulamaya geçilmiş, bu durum birçok problemin de arkasından sökün etmesine zemin hazırlamıştır.

Soğuk savaş döneminin iki kutuplu dünyasının baş aktörlerinden olan SSCB'nin desteğiyle Somali'de 1969 yılında M. ZiyadBarre başa geçmiş ve 1991 yılına kadar bu ülkeyi yönetmiştir. Bu tarihe gelindiğinde ise muhalefetin baskısına dayanamayarak iktidardan çekilmiş ve ülkede iç karışıklıklar da başlamıştır. Bu çatışmalarla beraber bütün sistemleri çöken ülkede açlık baş göstermiş, 300 bin kişi ölmüş ve 1 milyon kişi de mülteci durumuna düşmüştür.¹⁶

1992 yılında bu durum karşısında Somali'ye silah satışını yasaklamış olan BM, aldığı kararla da asker göndermiştir. Ayrıca acil olarak UNOSOM-I (United Nations OperationSamalia-I) adında bir askeri operasyona girişmiş ancak çeşitli sebeplerle başarısız olmuştur. Sonrasında UNITAF adlı yeni bir askeri girişimde bulunulmuş ancak çok maliyetli olması hasebiyle bundan da vazgeçilerek en son 1995 yılında bölgeden tamamen çekilmiştir.¹⁷

Mütevelli Konseyinin kuruluş amacında da belirtildiği gibi kendisini yönetemeyecek ülkelerin yönetilmesi o günkü dünya şartlarında önemli bir problem olarak bulunmaktaydı. Görüldüğü üzere o ülkelerden birisi sayılabilecek Somali'de SSCB'nin desteğiyle gelen lider yine onun yıkılmasıyla gidince problemler de arkasından gelmeye başlamıştır. BM'nin kuruluş şartında bu ülkelere verilecek destekler sıralanırken, bu ülkelere kendi kaynaklarını kullanmak ve kendi kendini yönetmenin öğretilmemiş olması ve bir süper gücün desteği varken diğerinin müdahale etmemesi alınması gereken sorumlulukların alınmadığı şeklinde anlaşılabilir.

Belçika'ya I. Dünya Savaşı sonunda sömürge olarak bırakılan Ruanda da BM'nin etkinliğine örnek teşkil edecek durumdadır. II. Dünya Savaşından sonra ise bağımsızlığını kazanmış, ülkedeki Hutu kabilesi iktidara gelmiş ve Tutsilere karşı saldırgan politikalar izlemiş, birçoğunu öldürürken diğerlerinin de ülkeden kaçmasına sebep olmuştur. Bu düşmanlığın sebebi ise Belçika'nın sömürge müddetince ülke nüfusunun % 10'unu teşkil eden Tutsilere birçok ayrıcalıklar vermesiydi. Tabii ki ortaya çıkan tabloda Belçika'nın bu ülkeye kaynak kullanımını ve yönetmeyi öğretmemesi de önemli bir sebebi teşkil etmiştir. Daha sonra 1994 yılında Hutular aynı şekilde büyük katliamlar gerçekleştirmiş ve bunu yaparken de birkaç yıl Tutsileri ve ılımlı Hutuları fişlemeye başlamışlardı.¹⁸Bu katliamların önlenmesine yönelik birçok raporlar BM yetkilileri tarafından hazırlanmış olmasına rağmen, BM bu belirtilenlerin çok gerisinde kalmıştır.¹⁹

Yugoslavya'nın 1990 tarihinden itibaren dağılma sürecine girmesiyle beraber bağımsızlık isteyen Bosna-Hersek, 1992 tarihinde ABD ve AT tarafından tanınmış, bunun üzerine Sırlar, Bosna-Hersek'ten bağımsızlık isteklerini geri çekmelerini istemiştir. Ancak bu talep kabul görmeyince büyük Sırbistan hayali ile Sırlar saldırılar başlatmıştır.²⁰ Burada mülteci durumuna düşenler için BM,

¹⁴<http://encyclopedia2.thefreedictionary.com/Zollverein>

¹⁵Zadil,Ekmele, (1965), Ortak Pazar, Ortak Pazar'da Meseleler ve Türkiye'nin Durumu, Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi, Sayı: 16

¹⁶ORSAM, Somali: Bir Ulusun Yok Oluşu ve Türkiye'nin İnsani Yardım Girişimi, Rap. No: 67, Ankara, 2011, s. 10

¹⁷ORSAM, Somali: Bir Ulusun Yok Oluşu ve Türkiye'nin İnsani Yardım Girişimi, Rap. No: 67, Ankara, 2011, s. 11

¹⁸Hintjens, H. M., 1999, Explainingthe 1994 Genocide in Rwanda, TheJournal of Modern AfricanStudies, , issue 32, Cambridge UniversityPress, UK, s. 246

¹⁹Doyle, M. W.,Sambanis, N., MakingWarandBuildingPeace: United Nations Peace Operations, Princeton UniversityPress, Princeton, 2010. s. 289

²⁰Yapıcı, M. İ., Bosna Hersek'te Gerçekleştirilen Askeri Müdahalenin Uluslararası Hukuktaki Yeri, Uluslararası Hukuk ve Politika, Cilt 2, No: 8, 2007, s. 2-4

güvenli bölgelere taşıma planını gündeme getirmiş, ancak bu plan başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Ayrıca Sırlar BM askerlerini de esir ederek pazarlık için kullanmışlardır. Bunun üzerine NATO olaya müdahale ederek Sırları barışa zorlamıştır.

Filistin sorunu BM'nin etkinliği ile ilgili önemli ölçüde fikir verecek boyuttadır. İngiltere'nin bölgedeki sömürgelerini BM'ye devretmesinin ardından Kudüs'ü üçe bölüp bir kısmına da kendisi hükmedecek şekilde planlar yapan BM, sonrasında ABD'nin İsrail yanlısı tutumuyla beraber hiçbir etkinlik gösterememiş, hatta İsrail devletini Filistin toprakları üzerinde kurmuşlardır.²¹ Sonrasında İsrail, BM kararlarını tanımamış ve alınabilecek bütün kararları da ABD veto edince mesele bir sarmal içinde bugünlere gelmiştir.²²

Irak konusunda da etkinliğinin çok az olduğu ve sadece ABD'nin istekleri doğrultusunda ambargolar koyabildiği de gözlerden kaçmamıştır.²³

2010 yılı itibariyle Tunus'ta başlayıp birçok Arap ülkesine sıçrayan olaylar, sonrasında Suriye'ye de sıçrayınca BM'nin etki gücü bir kez daha burada gözlere görünmüştür. 4 Ekim 2011 tarihinde halkına karşı giriştiği eylemler dolayısıyla kınama kararı Genel Kurul'da çıkarılmak istenmiş, ancak Rusya ve Çin'in vetosuyla rafa kaldırılmıştır.²⁴ Sonrasında ise Güvenlik Konseyi daimi üyelerinden ABD ve Rusya'nın bir nevi bilek güreşine dönen meselede BM hiçbir etkinlik gösterememiş, sadece taraf olan büyük devletler kendi politikalarını uygulamışlardır.²⁵

Bütün bunlar da göstermektedir ki dünya üzerinde önemli ölçüde etki alanları olan Güvenlik Konseyi üyeleri, kendi çıkarlarının çatıştığı yerde yapısı gereği BM'nin çalışmalarını engelleyebilmektedir. Bu da barış getirmek ve barışı korumak amaçlı kurulan bu kurumun hedeflerinin çok uzağında kaldığı kanaatini hasıl etmektedir.

BİRLEŞMİŞ MİLLETLERİN GELECEĞİ

Mevcut haliyle bütün sistemin tıkanmasına sebep olan yapısı, dünyadaki demokratik teamüllere uygun şekilde dönüştürülüp daha etkin hale getirilmesi gereklilik arz etmektedir.

Şu haliyle memnun olmayanların çok olduğu ve bu memnuniyetsizliklerini de geçerli gerekçelere dayandırmaları artık bu kurumda reform tartışmalarını da çokça gündeme getirmektedir.²⁶

Öncelikle üç ayda bir toplanan Genel Kurul ve alt kurulları, dünya problemleri üzerinde müzakereler yürütmekte, ancak üç ayda bir kez bir araya gelmek yeterli olmamaktadır.²⁷ Hem bu kurulların daha etkin olması hem de daha sık bir araya gelmesi gerekmektedir.

Ancak en çok önerilen konuların başında Genel Kurulun karar alma etkinliğinin artırılması ve kararları sekteye uğratacak yapılanmaların etkinliğinin azaltılması konuları gelmektedir.²⁸ Buradan da anlaşılacağı üzere daha kurulurken büyük bir muhalefetle karşılanan Güvenlik Konseyi'nin yapısı, II. Dünya Savaşı şartlarında bir nevi zorla kabul ettirilmiş ve kabul ettirilirken de bu beş ülkenin dünya barışını kendi sorumluluklarına aldıkları kendileri tarafından iddia edilmiştir. Ancak geline nokta itibariyle umum kararları bile veto edebilen ve sadece kendi politikalarını direten bir Güvenlik konseyi üyeleri imajı mevcuttur.

Buradaki büyük sorun olan oylama konusunda değişik fikirler de mevcuttur. Örneğin nüfusları, BM bütçesine katkıları ve BM birimlerindeki katkıları esas alınarak ortaya konacak formüle göre oy ağırlığı önerisi yapılmıştır.²⁹

²¹Balci, A. İsrail Sorunu: Ortadoğu'nun Gordion Düğümü, <https://sabis.sakarya.edu.tr/dosyalar/alibalci/file/alibalci/israilfilistin.pdf>

²²Terry Rempel, "The Significance of Israel's Partial Annexation of East Jerusalem", The Middle East Journal, Volume: 51, Number: 4, Autumn 1997, s. 522-523

²³<http://www.foreignpolicy.org.tr/arkaplan/agustos03/tr/aykonu.htm>

²⁴<http://www.dw.de/suriyeye-k%C4%B1nama/a-15747386-1>

²⁵<http://tr.euronews.com/tag/bm-guvenlik-konseyi-nin/>

²⁶<http://pt.igarape.org.br/birlesmis-milletlerin-yapisi-tartisiliyor/>

²⁷A. Leroy Bennet, James K. Oliver, 2002, International Organizations, Prentice Hall, New Jersey, USA, s. 65

²⁸<http://pt.igarape.org.br/birlesmis-milletlerin-yapisi-tartisiliyor/>

²⁹Joseph E. Schwartzberg, 2004, Revitalizing the United Nations: Reform Through Weighted Voting, Institute for Global Policy, Minnesota, USA, s. 15

Bir başka reform önerisi 2005 yılında dönemin Genel Sekreteri Kofi Annan tarafından getirilmiş, BM'nin değişen dünya düzenine uyum sağlaması gerektiğini ifade etmiş ve insan hakları konusunda devletlerin sadece kendi menfaatleri açısından bakmak yerine daha koordineli bir çalışma sistemi önermiştir.³⁰

Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı'nın Şubat 2013 tarihinde yaptığı reform çağrısında, özellikle BM'nin Suriye'deki etkinliğinin çok yetersiz olduğunun altını çizmesi³¹, ancak kendisine verilen cevapta, memnun değilse kendisine yeni bir partner bulmasının salık verilmesi³², bir noktada BM'nin etkin güçlerinin reforma sıcak bakmadıklarını göstermektedir.

SONUÇ

İkinci Dünya Savaşının olağanüstü şartlarında kurulmuş olan BM'nin asıl hedefi dünyadaki barışı sağlamaktı. Güvenlik Konseyinin veto yetkisi başkalarını çok rahatsız etmesine rağmen, barışı koruma yükümlülüklerini almaları kendilerini diğer ülkelere kabul ettirmiş ve o günkü şartların bir ürünü olarak ortaya çıkmıştır. Ancak dünya üzerindeki hegemonyan güçlerin aynı zamanda BM içinde en etkin pozisyonda bulunmaları ve çıkarlarının çatıştığı yerde çalışmaları sekteye uğratmaları neticesinde kuruluş amacının çok uzağında kaldığını göstermektedir. Dünya üzerinde ortaya çıkan ve barışı ileri derecede tehdit eden kritik durumlar neticesinde çoğunlukla etkisiz kalan ve bu etkisizliğinin de önemli bir sebebi yapısal durumu olan BM, son zamanlarda hem reform tartışmalarıyla hem de yapısındaki modern demokratik teamüllere aykırı durumuyla gündem olmuştur. Güvenlik Konseyindeki güçlerin de reforma yanaşmamaları diğer devletlerde önemli ölçüde huzursuzluğa sebep olmakta, bazen de değişik şekillerde dışa vurmaktadır.

Sonuç olarak şu söylenebilir ki mevcut yapısıyla barışa hizmet hedefinin çok uzağında bulunmakta, bu da geleceğine ilişkin kaygıları artırmaktadır. Baskın güçlerin reforma sıcak bakmamaları durumunda gelecekteki etkinlik sahası da göz önüne alındığında, kurumun geleceği pek parlak bir tablo çizmemektedir denilebilir.

KAYNAKÇA

A. Leroy Bennet, James K. Oliver, 2002, Internatiolan Organizations, Prentice Hall, New Jersey, USA

Akyol, Taha, 2008, Ama Hangi Atatürk, Doğan Egmont Yayıncılık ve Yapımcılık, İstanbul

Armaoğlu, Fahir, 2007, 20. Yüzyıl Siyasi Tarihi, Alkım Yayınevi, İstanbul

Balcı, A. İsrail Sorunu: Ortadoğu'nun Gordion Düğümü, <https://sabis.sakarya.edu.tr/dosyalar/alibalci/file/alibalci/israilfilistin.pdf>

Doyle, M. W., Sambanis, N., Making War and Building Peace: United Nations Peace Operations, Princeton University Press, Princeton, 2010.

Hasgüler, Mehmet, Uludağ, Mehmet B., 2012, Devletlerarası ve Hükümetler Dışı Uluslararası Örgütler, Alfa Yayınları, 5. Baskı, İstanbul

Hintjens, H. M., 1999, Explaining the 1994 Genocide in Rwanda, The Journal of Modern African Studies, , issue 32, Cambridge University Press, UK

<http://encyclopedia2.thefreedictionary.com/Zollverein>

<http://pt.igarape.org.br/birlesmis-milletlerin-yapisi-tartisiliyor/>

http://turkish.ruvr.ru/2013_02_27/Erdogan-BM-icinde-yapisal-reform-cagrisinda-bulundu/

<http://www.foreignpolicy.org.tr/arkaplan/agustos03/tr/aykonu.htm>

<http://www.dw.de/suriyeye-k%C4%B1nama/a-15747386-1>

<http://tr.euronews.com/tag/bm-guvenlik-konseyi-nin/>

³⁰http://www.un.org/en/events/pastevents/pdfs/larger_freedom_exec_summary.pdf

³¹http://turkish.ruvr.ru/2013_02_27/Erdogan-BM-icinde-yapisal-reform-cagrisinda-bulundu/

³²<http://www.hurriyet.com.tr/planet/24891118.asp>

<http://pt.igarape.org.br/birlesmis-milletlerin-yapisi-tartisiliyor/>

<http://www.hurriyet.com.tr/planet/24891118.asp>

http://www.un.org/en/aboutun/history/dumbarton_yalta.shtml

http://www.un.org/en/aboutun/history/sanfrancisco_conference.shtml

<http://www.un.org/en/documents/charter/index.shtml>

http://www.un.org/en/events/pastevents/pdfs/larger_freedom_exec_summary.pdf

Joseph E. Schwartzberg, 2004, Revitalizing the United Nations: Reform Through Weighted Voting, Institute for Global Policy, Minnesota, USA

Oran, Baskın, 2012, Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar, İletişim Yayınları, İstanbul

ORSAM, Somali: Bir Ulusun Yok Oluşu ve Türkiye'nin İnsani Yardım Girişimi, Rap. No: 67, Ankara, 2011

Terry Rempel, "The Significance of Israel's Partial Annexation of East Jerusalem", The Middle East Journal, Volume: 51, Number: 4, Autumn 1997

Yapıcı, M. İ., Bosna Hersek'te Gerçekleştirilen Askeri Müdahalenin Uluslararası Hukuktaki Yeri, Uluslararası Hukuk ve Politika, Cilt 2, No: 8, 2007

Zadil, Ekmel, (1965), Ortak Pazar, Ortak Pazar'da Meseleler ve Türkiye'nin Durumu, Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi, Sayı: 16